כדי נפילה. כדי שיעור שרגיל ליפול בשעת קצירה שהם מרובעה קצין לכור זרע והכור הוא שלשים סלין, ומשום דאמר תנא קמא מומדים כמה לקט רמוי לעשות, קא משמע לן רבן שמעון בן גמליאל מין הדבר לריך מומד שכבר קצוב ועומד כדי נפילה, כשלשים סלין של זרע רגיל ליפול ממנו בשעת קצירה מרובעה קצין וכך ימן לעניים: **ב שבולת שבקציר.** שייר בקצירתו שבולת אחת שלא קלר ורחם אותה שבולת מגיע לקמה, אם אותה שבולת נקלרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית שהקמה מצילתה ללא קריון הא לא תשוב לקחתו (דברים כד) שמרובה לקולרה. כך מלמדי בפירוש שמזכור בפרק ללקמן משנה ד'): **חרי היא של בעל הבית.** פירש הר"ב

אֶת הָעֲמָרִיםג, **אוֹמְדִים אוֹתָהּ כַּמָּה לֶקֶט הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לָעֲנִיִּים**ד. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נוֹתֵן לָעֲנִיִּים בִּכְדֵי נְפִילָה**ה: **ב שִׁבֹּלֶת שֶׁבַּקָּצִיר וְרֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקֶּמָה, אִם נִקְצֶרֶת עִם הַקֶּמָה**ז, **הֲרֵי הִיא** ◦**שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם לָאו, שִׁכְחָה הִיא, וְאֵין לָהּ אֶלָּא מַה שֶּׁנִּתְעָרְבָה בַּגָּדִישׁ,**

הפקר ולהכי ◦פטורים מן המעשרות: **ונותן לעניים.** במורת [לקט] ופטור מן המעשרות שמן הספק נומנים לעניים וספק לקט לקט לכולי עלמא כדפי' בסוף פרק דלעיל: **בכדי נפילה.** פירש הר"ב כדי שיעור שרגיל ליפול בשעת קצירה וכו'. ומין כדי נפילה להכא כההוא דמשנה ה' פרק ט' דבבא מליעא דהתם כדי שיעור שזורעים בה. והרמב"ם פירש הכא נמי שיעור מה שמזרע בה בשעת הזריעה. ומהאי טעמא נמי לא פסק כרבן שמעון ב"ג אבל בהדיא אימא בגמרא דב"מ [קה:] כפי' הר"ב ולא הרמב"ם בחבורו חזר בו ופסק כרשב"ג: **ב [אם] נקצרת עם הקמה.** שיכול לקמון השבולת עם הקמה כשרוצה לקולרה. כך מלמדי בפירוש שמזכור בפרק ללקמן משנה ד']: **חרי היא של בעל הבית.** פירש הר"ב

פירוש המשניות להרמב"ם

מן הלקט. ופירוש **אומדין** הוא השיעור על דרך קירוב. פירוש נפילה שיעור מה שזרע בה בשעת הזריעה ואין הלכה כר' שמעון בן גמליאל. **ב שבולת שבקציר.** (פי') כשיקצור השבלים אפשר שתשאר שבולת אחת בארץ נמלטה מן המגל ונקצר כל מה שסביב ואמר שאם הגיע לקמה [ה]עומדת יהיה דינה כדין הקמה והוא של בעה"ב ואם לא יגיע ראשה לקמה [ה]עומדת היא כמו לקט ויקחוה העניים. ומה שאמר **מעשר שבולת אחת.** כבר בארנוהו והוא שיקח שתי שבלים מן הגדיש ההוא ויקח אחת מהן ויאמר אם תהיה זאת שבולת לקט טוב ואם אינה שבולת הלקט יהיו המעשרות המחוייבות לה בזאת השבולת האחרת ויתן הראשונה לעני והשניה לכהן וא"ר אליעזר כי העני לא זכה בשבולת ההיא עד יקח תמורתה אחרת אלא א"כ נתן לו הזרע כולו ע"מ שיחזירהו לו וזה הדין נוהג אצלינו מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ותהיה אז אותה השבולת שהיא לקט באה ליד העני ואז יוכל שיקח אחרת על הענין הנקדם ואין הלכה כר"א.

מלאכת שלמה

הרמ"ם ז"ל. **כדי נפילה.** רלימי שה"ר יהוסף ז"ל הגיה כאן וגם בפרק המקבל סימן ה' ניפלה ביו"ד אחר הנו"ן. **ב שבלת שבקציר וכו'.** כתב הרש"ם ז"ל דמשמע מהרמב"ם ז"ל דלענין לקט מיתניין הלי בזמן שבלת שבקציר שהרי הניחה שם בפ"ד שנשומו פרק כתב כל דיני לקט וכפ"ה כתב כל דיני שכחה ולדעתו אפי' הניחה בראון נמי ועוד שהוא ז"ל כתב וכו' עד ו"ל לפרש שהניחו לרב לפרש כן משום דהני מתני' מחזהו לקט ואילך בלקט מיירו ומתני' דשבלת שבמרבה בגדים דבמרה בשבלת של לקט מיירי. ודיינן דשכחה לא מפרש להו מתני' אלא מבלא להשומר שבשומו פועלים ואילך ע"כ. והקשה הוא ז"ל על פי' הרמב"ם ז"ל שכתב קושיות ולבסוף הכריח דודאי לענין שכחה מתניין שבשה מלקולרה ומני לה הכא משום דבמוספתא שמיו מ"ר עקיבא בעלי בחים נהגו בה עין טובה ולעניים נותנין אותה ובעדיות שמיו דר' ישמעאל אומרה להך מתני' בכרס ניבנה ופליג אדר' עקיבא דאע"ג דאשכחן שבשה בממונר הך נלולת כר' יוחנן דאמר בילוש דקמה משיבה וקמה מגלת אותה ור' עקיבא מטעם שבשה והפקר הוא דפליג ומדמי לה לניבת דתנן כל הנוגע בארן וכו' מטעם הפקר וקשבר להקלו עליהם לכיון דשבשה דמיא לקלרוה עניים ונהגו בה עין יפה בעלי בחים ופטורה מן המעשר ומשמעין ר' ישמעאל דאיהי פטורה מן המעשרות ולא מייפין כאן לעניים הכא ובבלא כי הוא נקלרת עם הקמה ולא דיינין בה דינא דניבת קנסא דב"ד בבל הוא ואע"ג דשבשה ומנה להם בעין יפה ומש"ה מני לה הכא והכין

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

ג. ומתפזרו ג"כ שבלים ע"ג לקט: **ד.** וגרלה לי פשוט דעכ"פ לריך לנהוג בה כמשנה ג' לעשר מה שנותן להעניים כמנומר שם (ב): **ה.** כלומר כגר קנוב הדבר תלר מ"ם מהקניר: **ו.** שנשכח לקלרה: **ז.** שיוכל לקמלה בידו עם הקמה לקלרן:

(ב) ותמוהין דברי רתוי"ט ד"ה ונותן לעניים שכ' שפטור מלעשר (ועי' מלה פ"ג מ"ט). [**אב"י** ול"מ נ"ל למרך דברי רתוי"ט דשמני במ"ב דשם יודע שיעור חלק הלקט משעת קנירה שהיא שבולת אחת. חלה שלא ידע מיזהו השבולת. להכי לריך לעשר. משא"כ כאן דע"י שפזר הרוח. ס"י שיעור הלקט. ולריך הוא לחמוד ומצא להפרשת הלקט הזה חיו תלוי מפבולת הנשירה בשעת קנירה. חלה בדידיה. וזה חמר רחמנא תעזוב הנח לפניהם משלך כלעיל פ"ג וכן משמע

ונותן לעניים. מן הטוגעות בארן נותן כמו ברישת הר"ש הלקט מלמעה כמ"ש הר"ב שפזרה את העומרים ע"ג הלקט חלה כיון שאין יחוד כמה היו לריך חומה. והלכך פטור ממעשר מה שנותן לעניים דשמא כולו לקט הוא ופטור כדאמרי' לעיל פסק לקט לקט. וגם דמי לשבולת של לקט שנתערבה מעשר ונותן כללקמן מ"ב להתם טעמא מחריעא אינא כמו שנפרש שם. **ב שבולת שבקציר.** פי' הר"ש שאמה ואין קנרה וכהניא דפ"ו מ"ח. אבל מדברי הרמב"ם בפירושו ופיטורו פ"ד נרלה דהכא גלא שכחה כלל ופ"ה הוא לעניים וגם משום שכחה חלה משום לקט וכ"ג מדברי הר"ב שלא הזכיר שכחה ופשטא דמשניות הכי משמע דמני לה בתרי דוכתי משמע דהא לחוד

ציונים

ב שבלת שבקציר. עדיום פ"ב מ"ד. מיי' שם הל"ג. **שבלת של לקט.** מיי' שם הל"י.

שינויי נוסחאות

בכדי בד"ל כדי וכ"ה בד"ס ובב"מ שם. **ב אם נקצרה** בד"ל אם נקצרת וב"ל ג' הנקצרת וב"ג אם.

תוספות חדשים

פ"ה א [תוי"ט ד"ה] **ונותן לעניים כו' ופטור מן המעשרות כו'.** לא ידעתי מה בין זה לשבולת של לקט שמערבה בגדים למען מ"ב מעשר שבולת ג' ומוען לו דגם הכא נמערב הלקט בעומרים וע"ש:

תום' רעק"א

[אות מז] בתוי"ט ד"ה **הרי הוא. פטורים מן המעשרות.** ואף דהפקר לעניים חייב במעשרות כדאיתא בפרקין דלעיל מ"ט היינו התם לא חלה כלל ההפקר ואם העני נטלו צריך להחזיר דהפקר לעניים לחוד לא מהני אף לעניים וממילא חייב במעשר דלא אמעט מקרא דובא הלוי. וכמש"ל בפ"א מ"ו בשם הר"ש משא"כ הכא דע"י הפקר ב"ד נתקיים ההפקר לעניים. ואם זוכים בו העניים הוא שלהם דהב"ד נתנו להם מקרי יש ללוי

חלק עמך ודו"ק.

ב [אות מח] **של בעה"ב.** בירושל' שני שבלים והפנימית נקצרת עם הקמה ואין החיצונה יכולה להקצר עם הקמה הפנימית נצלת ומצלת.

תוספות אנשי שם

בתו"ח ד"ה בתוי"ט ד"ה **ונותן כו' לא ידעתי כו'.** ול"ל דנחתם שם רולה למקן מלומו גדים עלמו כמו במ"ב בולמי לריך למקן הכל רק נחם רולה למקן הגדים ממק"ו בזה כ' המי"ט שמ"ל למקן שיעור הנפילה של הלקט דספק לקט פטור ממעשר (מ"ח). תוי"ט ד"ה **בכדי נפילה כו' אבל בהדיא איתא כו'** וכמ' לח"מ מי' לכוונת הר"מ לפרש דבהא פליגי מ"ק ורשב"ג דמ"ק ס"ל לחומדין הנדה כמה היא רגילי לעשות מבומה ולפי לומו שיעור נותן לקט מכל כור ד"ק. ורשב"ג ס"ל מחמר שלינו ידוע כמה עשתה

השדה. העניים נקרלים מוליחים והמע"ה ולא כל השנים שוות ומ"ל ליתן אלא ממה שזרע דומיא מכדי זריעה לא עבדה ומה היא שדה שזורעין בה כור ורגילה להוליא ז' כורין לא"ק נותן ז"פ ד"ק ורשב"ג אינו נותן רק ד"ק דשמא לא עשתה רק כדי נפילה. ובב"מ ל"ג ובמה כדי נפילה אלא ה"ג ובמה ד' קנין לכור. ולכ"ע פריך כמה שיעור הלקט. ע"כ. ול"ע דמ"כ הא דבעי התם לכור זרע או לכור מבומה הוא לפרש דעת ר"י דתמר ד"ק לכור אם פוסק כתם"ק או כרשב"ג ומסיק דלכור זרע וכרשב"ג. וא"כ למה כ' הר"מ בפי' ואין הלכה כרשב"ג.

ב במשנה **וראשה מגיע כו'** פי' אע"פ שהשבה מגיע לקמה מ"מ בעינן נקלרת עם הקמה (רמ"ז). וע"ל דע' הנקלרת נלאה שמזמנן להר"מ בפי'. דז"ל אמר אפם הגיע לקמה העומדת יהיה דינה כדין הקמה והיא של בעה"ב ואם לא יגיע לאפה לקמה עומדת היא כמו לקט. ע"כ. וק' דמתני' לא מני ליה שיגיע לקמה אלא בעי שהיה ג"כ נקלרת עמה. אלא ז"ל שהוא ז"ל גרם הנקלרת ומדא קתני לאפה מגיע לקמה שהוא היא נקלרת עמה (ש"ל).

שהקמה מגילתה כדתנן לקמן פרק ו' משנה ח': **מעשר שבולת אחת.** לשון הר"ש ומה שמין מזכיר כאן תרומה גדולה לאו משום דמפטר מחמת שהקדימו נשבלים דהא לחמרין לפטור מתרומה גדולה (וכמ"ש בריש פ' ז' דדכרות) היינו המעשר כלדרשינן מעשר מן המעשר **מְעַשֵּׂר שִׁבֹּלֶת אַחַת וְנוֹתֵן לוֹ**. שעדיין לא נתמרת. וכילד הוא ממרי לך ולא תרומה גדולה עושה, מכיון שמי שנשים מגדיש ותרומת מעשר מן המעשר. אבל החולין (שלא נתרמו) שהופרש מהן המעשר מייבים בתרומה גדולה. ועוד זה שנתערבה בו שבולת של לקט ואומר על אחת מהן, דוקא נקט שהקדימו להיות שעבר והקדים מעשר אם זו לקט מוטב, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועים לתרומה אבל כמצומו מפרישים תרומה גדולה ואחר כך בזו השניה, ונותן לו את הראשונה. מעשר אינו קודם מרוח ע"כ. ומה וכיוצא בזה פירושו של לקט ואומר על אחת מהן, שכתב הרמב"ם בפירושו והשניה לכהן. נמי לאו דוקא. אם זו לקט מוטב, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועים ובמצומו זה לשונו והלאמרת תהיה מעשר. [ועיין מ"ש בסוף מסכת מעשר שני]: **ונותן לו.** ומ"ל העני להמתין עד שיתקן גדיש של עצמו דומיא דגדיש עצמו כ"ד): **מעשר שבולת אחת ונותן לו.** לפי שאינו ליתן לו דבר מתוקן כמו שהיתה שבולת של לקט דפטורה מן המעשרות, ואף על פי שעדיין לא נתמרת, אל אם אי מעשר עליו כמו מעשר רשאון שהקדימו נשבלין שאל עליו אם מעשר אף על פי שעדיין לא נתמרת. וכילד הוא עושה, מכיון שמי שנשים מגדיש זה שנתערבה בו שבולת של לקט ואומר על אחת מהן, אם זו לקט מוטב, ואם לאו, הרי מעשרותיה קבועים בזו השניה, ונותן לו את הראשונה. ובירושלמי פריך, ויימוש שמא זאת השניה שקבע עליה המעשרות של לקט היא, וכיון שהיא פטורה מן המעשר, אין המעשרות קובעים בה, שאין מפרישים מן הפטור על החיוב, ומשני שלוקח שבולת שליש ואומר, אם השניה שקבעתי בה המעשרות היא לקט ואינה יכולה להיות מעשר, °הרי זו השלישית מעשר על הראשונה:

מלאכת שלמה

פירשו לה רבינו שמשון והרמ"ם ז"ל בשכתה כדפי' עכ"ל ז"ל: ובירושלמי פ"ק יוסי והוא שיהא קליר שעדיין לא נקלר קובצה מד' רוחותיה. **מעשר שבלת אחת.** כתב בכ"מ שם פ"ד לפרש דברי הרמב"ם ז"ל [דמשמע מדבריו שאינו מפריש אלא מ' שבלים נלבד אלא שאחר ומתנה על השנייה אשם היא של לקט יהיו מעשרות הראשונה קבועים בעצמה ואם הראשונה של לקט יהיו מעשרות השניים קבועים בעצמה] וז"ל ונותן שמיהן לעני אחת מתורת מתנה של לקט והשניה בתורת מעשר והעני ימכור שמיהן לכהן ולא יפרע לו אלא דמי אחת מהן כי השניה היא של כהן כדין ע"כ: וז"ל הרמ"ם ז"ל מעשר שבולת א' ונותן לו. כלו' תורם ומעשר ונותן לו לפי שאינו נתן לו דבר מתוקן כמו שהיתה שבולת של לקט דפטורה מן המעשר ואע"פ שעדיין לא נתמרת בכרי מ"מ לא דמי לשבולת של לקט דמתוקנת לעולם היא ושאר שבולים של גדיש כי לימראינהו הא נמלי. ומה שאין מזכיר כאן תרומה גדולה הוא כדתנן עוגת המעשרות: העני הזה. המקבל שבולת המתוקנת: מחליף דבר אלא נאו לרשותו. דהא שבולת של לקט לא נהא ליה העני עדיין כדי שיהא לו לנשנ"ג זכות ממנו להחליף שבולת בשבולת כדאיתא בירושלמי דהא חלופי גזל הוי כדאיתא בפ"ק דחולין אלא מזכה את העני בכל הגדיש ע"כ. ועוד תאריך למרן מה שמתקשה רבינו שמשון ז"ל: ובירושלמי קשה ליה מהיות טוב אל תקרי רע למה ת"ק לא הודה לר"ש שיזכה לעני כל הגדיש. ותירץ דבהא פליגי ת"ק סבר מתנה להמזיר אינה כלום אלא הוי אלא כאדם המזכה חפץ מימינו שהוא משמש בה לשמאלו ואומר כבר יצא מרשותי הלכך אין תקנה רק לחת לו שבולת ג' בתורת גמורה ויתנה אם של לקט היא כו'. ור"ש סבר דשמה מתנה ואינו כמזכה מימינו לשמאלו. וקשה לע"ד דל"כ קשה

תוספות חדשים

ב [תוי"ט ד"ה] **הרי היא של בעה"ב כו' כדתנן לקמן כו' עב"ל.** וצ"ע למה לא תני שם ומה שייכות יש לזה דעדיין לא מיירי מדין שכתה: ד"ה **מעשר כו'** אין לומר מרוח אלא שדרך התלמוד להזכיר מעשר אבל התרומה לא תש להזכיר לפי שאינה אחת פוטרת את כל הכרי כל"ל וכ"ה בגמ' ממוך פירוש הרע"ם וצ"ע.

תום' רעק"א

[אות מט] בר"ב ד"ה **מעשר שבולת. הר"ז השלישית מעשר על הראשונה.** וכשבא אח"כ לתקן הגדיש א"י להפריש מיניה ובי' דשמא שבולת של לקט מעורב בו ומפריש מפטור על החיוב או איפכא. אלא צריך לבקש לו פרנסה ממק"א לעשר על הגדיש חוץ מעל שבולת אחת ואח"כ עומד ומתנה אם שבולת הלקט בגדיש הרי טוב ואם לאו אותה שבולת שלא עישר עליו ממק"א מעשרותיו יהיו קבועים באלו שני שבולות. והא דאינו עושה כן מיד בלי שום ריבוי תנאים. ויפריש ממק"א חוץ מעל שבולת אחת דבשעת הקציר אין כ"כ פרנסתו מזומנת לו ממק"א וגם היה צריך להביא לכאן לעשר מן המוקף. הר"ש.

תוספות אנשי שם

בר"ב ד"ה **מעשר שבלת וכו' שבלת שלישית כו'** והרמב"ם כתב שנוטל שני שבלים. וע' בכ"מ (הגיהו בפ' מ"ם) ובפ' מ"ח כ' לפרש דברי הר"מ מ"ש המבואר ביו"ד סי' קי"ח ס"ב בשאי היתר שנפל לימול מהן ומ"י לאחו מהן נפל ואין בו, מהן כדי לבטל האיסור מלטרפין שיהיה אפילו הם בשני מינים והוא משנה ערוכה בפ"ד דתרומות מי"ב. ועפ"ז יובנו דברי הר"מ דכשמתנה גם על השבלת השניה נותן הרשות לעני והשניה לכהן ואין בו שום חשש. דממ"נ אם שניהם אינם של לקט ס"ל המתני' מחוץ הכל ע"י המתנה הרשות. ובהשניה שנותן לכהן הוקנא המעשרות של ג' השבלים. ואם ס' מהן של לקט וס"ל נמנא מהן נמנא המעשר שבשובה ים המע"ש שאסור לזר והוי ספק תרומה בע' מהן ואינו יודע באיזה מהן דשניהם מלטרפות לבטל. וכיון שאפשר כזה אין כאן חיוב מעשר אלא בשבלת ס' והמע"ש היא ס' מהן של שבלת ס' והלטרפות שניהם עולה התרומה במחמים רק שצריך להניח משום גזל השבט כפ"ב דערלה ומותר ליתן לו מחיוב שירלה. וכן מוכח מד' הרמב"ד בפ"ח מה' מעשר אלא דמ"מ מ"ז דמותר לכתחלה לקרות שם תרומה לכתחלה התרומה בק"ח וגם ס"ל לקבוע התרומה בשאינו לו בדרומו. ומ"ג אשם אחד מהן של לקט ממילא הב' שבלים הם של ב' בע"א וכבר"ג אינם מלטרפין לבטל האיסור כמ"ש הב"י שם. ע' בב"ד שם סקי"ט שהביא בשם הרמב"ן דלפ שבל ב' בע"א מלטרפין גם בשק"ב הביא דבדבר דבבנן או אפילו בדאורייתא ושיעורו דבבנן כבאי התרומה עולה בק"ח שהוא דבבנן מביאין דב"ע מלטרפין לפ שבל ב' בע"א בקיאור. ודע עוד דמשמע מהר"מ דכל הגדיש אפי לתקן שפיר מיניה וביה דס"ל יש בילה. ועי' במל"מ פ"ו מהלכות מעשר ה"ז. באו"ד **השלישית מעשר על הראשונה**. ע' בר"ם שמבאר שבב"ח מהב' שבלים יש בספק ג' מעשרות אשם ס' מהם לקט אז בשניה שיהיה לקט נקבע המעשר מג' שבלים. היינו מהשבלת שנתן לעני וממנה עלמה ומשבלת ס' שבגדיש שבשבת לתקן אח"כ את הגדיש מפריש על כל הגדיש מון מעל שבלת ס'. ואם השבלת של לקט היא ס' מאלו השמים א"כ השבלת הניא נשארת בטבלה וקונה המעשרות ממנה בהשבלת השניה מאלו השניים שאינה של לקט. ואם השבלת של לקט

אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. רבי אליעזר לדבריהם דרבנן קאמר להו, לידלו דפלגיתו עלי בעשיר שלקט פחה לעני שמני מומר זכה לו ומתון ממריתו דלמ זכה לו, היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו, דהא אין בעל השדה יכול לזכות לו מת הלקט לפי דבריכם, ונמצא לקט זה לא בא ברשותו של עני, אלא לדבריכם מזכה את העני בכל הגדים על מנת להחזיר, °דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ונמצאת חותה שבולת שהיא לקט בחה ליד העני ויכול להחליפה בחברת. ורבנן אמרי הכא עשו את שלימו זוכה כזוכה, ומשבינן להאי שבולת של לקט כאלו בחה לידו של עני, אף על גב דלא זכה בה, לעניו זה שיכול להחליפה בחברת. והלכה כחכמים: **ג אין מגלגלין בטופח.**

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכִי הֵיאָךְ הֶעָנִי הַזֶּה מַחֲלִיף דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא בִּרְשׁוּתוֹ, אֶלָּא מְזַכֶּה אֶת הֶעָנִי בְּכָל הַגָּדִישׁ, וּמְעַשֵּׂר שִׁבֹּלֶת אַחַת, וְנוֹתֵן לוֹ: ג אֵין מְגַלְגְּלִין בְּטוֹפַח.

נמי נעי תקון שהרי ים בו שבולת הפטורה מן המעשרות. ועיין בר"ש שהאריך. ועיין במשנה ט' פרק ג' דחלה: **אמר רבי אלעזר וכי היאך העני וכו'.** פירש הר"ב לדבריהם דרבנן קאמר וכו'. כך מסיק בירושלמי. וכתב הר"ם בפ"ד משנה ט' להשמטת לדידיה יכול לזכות לעני ואפי' בעל השדה. ומע"ג דבעל שדה עני מוזהר ללקט לקט שלו כלקמן משנה ה'. והקשה מזה על פירש"י דבפ"ק דב"מ שמפרש דר"ג דפ' לעיל לא אמר אלא בשדה דעלמא ובמשנה ה' מלכתוב דשדי רש"י ז"ל ע"ש: **אלא מזכה וכו'.** וכתב הר"ב דרבנן סבירי לש"ל °לפי שעשו שאינו זוכה כזוכה. מפרש בירושלמי והביאו הר"ם לאחיה כר"י דס"ל הכי בפ"ח פ"ב דבכורות: **ג אין מגלגלין בטופח.** פי' הר"ב וכן הרמב"ם כי הלקט

מלאכת שלמה

הלכתא מהלכתא דהא בהא קיי"ל הלכתא כחכמים ואפ קיי"ל נמי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. ובפי' הר"ם ז"ל למשנה זו נפלה מחלוקת מרובה בהבנתו בין הרב ר' יעקב בי רב והרב ר' לוי ן' חביב ז"ל עם הרב שמואל הלוי ז"ל ממשנה בשלות ומשובות לה"ר לוי ן' חביב ז"ל מתחלת סימן ק"כ עד סוף סי' קי"ז. **ג אין מגלגלין בטופח.** פי' בערוך מלשון משקה טופח ומגלגלין דקאמר

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

שבולת שפק לקט. ואומר אם שבולת זו לקט. מוטב. ואם לאו מעשרותיה יהיו בג'. ואם ג' גופא לקט יהיו מעשרות ג' בשליש. ונותן רשותה לעני ושניה לכהן (ד). ופשוט דגם לעיל ברות שפיר העמרים. נמי מעשר את כל מה שיתן להעני. רק דהכא רבותא קמ"ל דאף שאין בכל הגדים שבולת ג' שהיא טבל ואפי' אם"ה צריך לעשר מיד. וכ"ש אם יש לו טבל ואפי' מהעמרים שמוציא למעלה. והא דהפסיק תנא בדין שבולת שמגיע לקמה בין דין העמרים לדין שבולת שנתעברבה היינו מדבעי להסמיך כל דיני זכות עני בסמוך לקט. ובמה הכי תני דין המעשר שיתקן בו הלקט: **ט.** ר"ל בשלמא לידלי פ"ד מ"ט בעשיר שלקט פחה לעני דזכה לו. ס"נ הו"ל ככבר נח הלקט ביד העני. אלא לידלו אתם. אלא זכה לו. מ"כ היאך יכול הכא להחליפה [בלי דעת העני]. ע"כ צריך לזכות לו תחילה כל הגדים [ע"י אחר]. ואמתנה ע"מ להחזיר (ה) ואת"כ לוקח ג' שבלים כנ"ל. ולרבנן הכא משום תקנת העני עשו שיהיו זוכה שבולת אינן לקט ואמנע השבולת ג' שיקבל הכהן טבל. ואי"ל שהכהן יפרים על שבולת הג' ממקום אחר תרומ"ע. ליתא דהרי יש לחוש שמא הג' היא לקט ואמנע שחותה שהפרים עליה ממקום אחר הוא טבל. וי"ל שאתה הפעה"ב שמ' מצ' השבלים שיקבל הכהן. שמ' מהן וודאי אינו לקט. יהיה תרומ"ע על שבולת ג' או על ב' שהן טבל. והרי רשאי להוסיף על תרומ"ע יותר מהמחויב (כתרומות פ"ד מ"ה). ומוה' משה טהרן מי שהכהן נאמת יאכל שבולת ג' תרעי. וע"ל דאפשר דאע"ג דהפעה"ב ג' תרעי. ליתא דהיינו מדיש לו וודאי כאן לקט משמ"כ הכהן מי יודע אם זו הג' היא טבל. ואת"ל עכ"פ היאך יתן לכהן ב' השבלים הרי מעורב בהן המעשרות שחייב לזרו ויש כאן משום גזל השבט. ות"ל שיאכלם הכהן תרעי דהרי מדקדק עליהן הפעה"ב שם מעשר. ואפי' מחויב ליתנו להלוי. י"ל הרי קנסינהו לזריים שיתן גם המעשר להכהן (כפוף מע"ש) ואע"ג דלא קנס עזרא רק לעשירים ולא לעניים וגם בע"ז הרי מיקל דלדור מחרון הרשות ביד בעה"ב ליתן לו ללוי (ועי' יבמות דף י"ג ב'). אף"ה הכא דלא אפשר. שני בשיתן הכל להכהן ולא שלא נתמרח עדיין. שייך לעשרו כך. כמעשר רשאין שהקדימו בשבלים. דחייל בדיעבד. וכל שעת הדחק כי הכא. שאין העני רוצה להמתין. גם לכתחלה כדיעבד דמי (כרט"ז י"ד ל"ו סק"ב. וכפ' ק"ם כמה פעמים). ות"ג וודאי ג"כ לריך להפרים. דאי"ל מסוס דמעשר שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה. ליתא. דדוקא המעשר עצמו שהפרים פטור מתרומה גדולה. ולא החולין שהפרים המעשר עליהן. ותו התם בדיעבד. ולכתחלה כי הכא מנ"ל. אלא מעשר דנקט הכא וכל מקום. כולל נמי מ"ג (כרתוי"ט רפ"ד דדמאי ד"ה עד): **(ה)** כ"כ הר"ב וכתב עלה רבינו הגאון מוה' עקיבא שליט"א (בפוח נ') וז"ל וק"ל ל"ל מתנה ע"מ להחזיר כו'. ול"ע עכלה"ט. וכפן עיין ולא ידע. דתמהני על רבינו. הרי בירושלמי מפורש דלר"ש בכה"ג לא קני מדמעורב השבולת: והשבני רבינו הנ"ל יפה כתב ידידי הרב נ"י

משנה ראשונה

ומתנה כן על שבולת שיהא חינו מוכן שבלא תגמי כבר נקבעו מעשרותיה בשביה כמ"ש בפירושו. **אמר ר' אליעזר וכי היאך העני הזה בו'.** פי' הר"ב לדבריהם דחכמים אמר שמזכה את העני בכל הגדים ומשמע שבולת של לקט בחה ליד העני ע"ל. וקשה לחכמים לא מהני לפילו מזכה בכל הגדים מותה שבולת אינו זוכה בה שהרי יכול ליתן מה שבולת שלו. ובמתני עירוב פירושים הם שהרמב"ם כתב מותה שבולת בחה ליד העני אבל הוא לא פירש שלדברי חכמים אמרה. והר"ם שפי' לדבריהם ס"ל לחו מסיפא דמזכה בכל הגדים אלא שהם אמר וכי היאך העני מחליף זהו הקשה לדברי חכמים ודמסיים אלא מזכה את העני מינו אלינא דחכמים אלא ס"ל אומר אלינא דנפשי' וה"ק לדבריהם לא מהני זיכוי אלא לידי דקבירא לי שיכול לזכות ה"ל מזכה את העני בכל הגדים אבל אותה שבולת לבדה לר"ש ומי ס"ל לזכות לפילו אופיה לא זכי בה שהיו מכירה. ולחכמים זיכוי כל הגדים מהני מטעם אחר שעשו שהיו זוכה כזוכה ודברי מוי"ט במשנה ה' ג"כ אין מכוונים. **ג אין מגלגלין.** פי' לגלגל זה המין עם שאר מיניס כו'. ומגלגלין לשון עירוב הוא כמו עד שתגלגל בתטים רפ"ג דחלה ובמס' שבת אין

תום' רעק"א

[אות נ] שם בר"ב ד"ה **אמר ר"א. דמתנה ע"מ להחזיר.** ויש לעיין דמה צורך לזה שמזכה העני בכל הגדיש בדרך מתנה ע"מ להחזיר הא אפשר לתקן בפשוטו שיגביה העני כל הגדיש לקנות בזה השבולת לקט שבתוכו כל היכא דאיתא וצ"ע: [אות נא] בתוי"ט ד"ה **אלא מזכה. לפי שעשו שאינו זוכה כזוכה.** קשה לי לפ"ז סוגיא דגיטין דף למ"ד ע"א דלא מוקי כעולא דיחידאי הוא והא רבנן דמתני' נמי סברי כר"י ולא הוי יחידאי וצ"ע.

תוספות אנשי שם

היא לומה שנתן לעני או שנשתכה בגדים. או בהרשמה מלו שמי השבלים נקבע המעשר מהג' שבלים היינו ממנה עצמה ומחבירתה ומהשבלת שהיא של לקט שנשתכה בגדים או שנתן לעני. ע"ש. תוי"ט ד"ה **אמר ר"א כו' והקשה מזה על פירש"י כו'.** ול"ג למ"ש הריטב"ג במס' ג"מ לסוגיא דגמ' שלנו משמע דבעינן שיהא דוקא לומו דבר בעצמו שזוכה לעניים ראוי לזכות לעצמו. אבל בירוש' משמע שלף לומו דבר שזוכה לעניים אינו ראוי לו רק בשם שדבר כזה ראוי לו זוכה לעניים מחמת מגו ע"כ. לפ"ז ל"ק כלל על רש"י דכבר כתבתי בפ"ד דשבי רש"י מוכרחין דבשבל השדה לעולם לף מאכחת שיהא לומו הפאה ולאו לו לף שיפקיר נכסיו ויהיה עני ול"ל לשיטת הגמ' דיהן דבעינן שיהא לומו דבר בעצמו ראוי לזכות לעצמו מוכרח לומר דל"ש בלא בשיטו בשבל השדה וממילא ל"ק קושית הירושלמי ואינו מוכרח לומר דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר בשבל בעצמו אין ראוי לזכות לעצמו שם דבר כזה ראוי לזכות לעצמו זוכה לאחרים שפיר אבל לעולמי לא בשבל השדה פלוגתייהו לף בשבל השדה לפי בעי מפקיר נכסיו והוי עני והיה ראוי לזכות לעצמו פאה כזה יכול לזכות פאה זו לאחרים ומע"ז מוכרח לתרץ דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר (מ"ח).

שינויי נוסחאות
ג **בטופח** בירושלמי בטופיח.

תוספות חדשים
ג [תוי"ט ד"ה] **אין מגלגלין בטופח כו' והוא מפירוש הר"ש עכ"ל**. וכן משמע בירושלמי גם הכמ"ס כתבורו לא הבין פירוש רק כהירושלמי (שם).

ראשון לציון
פ"ה ג [תוי"ט ד"ה] **אין מגלגלין כו' וטעמם שמכיון שהוא גרוע (יחוש) הרבה על שאר המין הטוב כו'**. לולי ל"ל יחוס הרבה כו'. פי' ממון שהוא רוחה ההבדל שזה גרוע וזה טוב יהיה מם הרבה על המין הטוב ויפגיש שלא יפול מהטוב ועדיף לעדון נקל.

תום' רעק"א
ג [אות נב] בר"ב ד"ה **אין מגלגלין. והלכה כחכמים**. והרמב"ם בחיבורו לא הביא כלל דין זה. וכבר תמה בזה הפר"ח בס' מ"ח בחדושיו להרמב"ם.

תוספות אנשי שם
ג בר"ב ד"ה **אין מגלגלין כו' מין קטנית כו'**. נרים כלאים שיהא לכמוד בהיפך שגילגלן מין זרע וקולטמען מין קטנית והכ"מ לא הזכיר לא זרע ולא קטנית. בר"ב ד"ה **וחכמים מתירים כו' פי' אחר כו'**. לפי' זה משנה זו שנויה לגד דמייתי בתוספתות לעיל בהפסד עניים (ש"ל).

שהיה רוצה ליפול משאר מיני זרעים יפול מזה המין הגרוע. וטעמם שמכיון שהוא גרוע ימוס הרבה על שאר המין הטוב. מה שאין כן כשקולר מין אחד בלבד אין כאן חשש ונופל מה שנופל. ומה שכתב הר"ש בפירוש אחר והוא מפירוש הר"ש לרבי מאיר שאין לגעל הבית הפסדו. פירוש מה שמתקלקל שהרי כמה שאינו לקט משאר זרעים כמו מן הטופח. °והלכה כחכמים. פירוש אחר, אין מעלין מים בגלגל מן הבור להשקות את השדה או להרציפה עד שיהא משקה טופח בשעה שהעניים באים בשביל הלקט, מפני שהוא מפסיד לעניים, וחכמים מתירין מפני שאפשר שיעמוד ההפסד של עניים זה ויתן בעל השדה כפי השומת שיעמוד עליו. ולרבי מאיר לשאר מין מגלגלין, שאין לגעל הבית הפסדו ונוטל מן מין קטנית דק שקורין לו בערבי גילבא"ן. ורמב"ם פירש שהוא מין זרע שקורין לו קורטמ"ן ודומה לשעורים, ואומר רבי מאיר שאין מגלגלין זה המין עם שאר מיני זרעים לקנור אותם בימד, כי הלקט שהיה רגיל ליפול משאר מיני זרעים, יפול מזה המין הגרוע, ונמצא מפסיד לעניים: **וחכמים מתירים מפני שאפשר**. שיפול לקט משאר זרעים כמו מן הטופח.

מְגַלְגְּלִין בְּטוֹפֵחַ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים מַתִּירִין, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר.

פירוש המשניות להרמב"ם

ג מגלגלין ידוע. **וטופח**. שם מין ממיני הגרגרין קרובין בדמותם וטבעם מן השעורים והרופאים קורין אותן בלשון ערב (קורטום"ן) [קורטומאן] וא"ר מאיר שיש להשמר מזה המין שלא יקצרוהו בכלל הזרע מפני שיזיק לעניים שמא יהיה הלקט הנופל מן המין ההוא. **וחכמים מתירין**. כי הם אומרים שאפשר שיהיה הלקט מן הזרע הטוב ולא מזה המין

מלאכת שלמה

מלשון מגלגל עמו עד שמים עשרה שנה דפ' נערה שנתפתתה להיותו כדברים רבים ובלשון נתת וכגון בשעה"ג זה תמר שקנר שדהו והניח פחתו רופא מיד להרציפה כדי שתהא לחה ומטוגנת כדי לחופרה ולחזור ולזרעה מה שירצה. ושם העניים הולכין עליה כשהיא לחה נעשית טיט וגומות ומתקלקלת. וקתמר ר"מ למין בשע"ג מגלגלין עם העניים לומר תבואו תמר ותהא גריד ותלקטו הפחה מ"ט להפסד ניטול מלאכתן עדיפא. ובגמרא ירושלמית מפ' דשמין לו להפסדו. וחכמים מתירין לגלגל עמהן מפני שתקנתם לעניים הפסד מלאכתן עכ"ל הם ר"ש שירלי"ו ז"ל: וז"ל ס' המגורה פי' ר"י שלא ירבץ שדהו כ"כ שיהא משקה טופח כה שמזיק לעניים הבאים בשביל הלקט וכו' ע"כ: **מפני שאפשר**. מלאתי מנקודת המל"ך בנקודה מירק. שוב מלאתי שכתב החכם הר"ר יהוסף משכנזי ז"ל כן מלאתי בספרים ישנים שאיפשר ור"ל שאי אפשר כי כן דרך היתנים לכתוב בל' קצר ע"כ. **בסוף פי' ר"ש ז"ל**. ולר"מ לשמר אין מגלגלין שמין בשע"ג הפסדו ונוטל מן העניים ע"כ. שמר המלקט נרחה להפ"ד דר"מ ס"ל שאם הגיע לו הפסד לבעל הבית מחמת מה שנמנע להרבץ שדהו בשעור העניים נוטל מן העניים כשיעור מה שהפסיד. מ"כ מלאתי בפי' הרע"ב ז"ל בפי' אם השדה יבשה ונשר הרבה שמין לו לפי שדה בינונית והשאר יקח מן הפחה ע"כ. אלא שאיני יודע כיצד הוא מכוון עם ל' המשנה. ובירושלמי מקשה לרבנן אלרבנן דשמעי' קתני וחכמים מתירין קשה ולא תלקו למשמע דכבל ענין התירו לפי' הפסד עניים מרובה על הפסדו. ובשרייתא קתני המרבץ את שדהו על אלא ירד עני לתוכה אם היזקו מרובה על של עני מותר ואם היזק עני מרובה על שלו אסור ר' יהודה אומר בין כך ובין כך מניחין על הגדר והעני בא ונוטל את שלו ומשני תמן בשרייתא אי לפסד דברי היזקו ידוע בודאי שיפסד הלקט על ידי הרבץ לכך אסר כשהפסד העניים מרובה על דידיה ברם הכא במתניתין לא בהדיה קתני אלא התירו אלא מפני שאפשר כלו' לתין הפסד של עניים ברור לאפשר שע"י הרבץ לא יפסד הלקט והפסד בעה"ב ברור הלכך רשאי לחוש על הפסדו הברור מהפסדם הספק אע"פ שאם יקרה שיפסידו הפסדם מרובה מהפסדו. והתם ג"כ מקשה נמי מהאי בריייתא דר' יהודה אדר' יהודה להמדל בגפנים וכתבתיו לקמן במקומו פ"ז סי' ה' ע"ש. וז"ל הרמב"ם ז"ל בה' מ"ע פ"ד סי' ח' הרופא לרבץ את שדהו קודם שילקטו העניים לקט שבה אם הזיקו מרובה על הפסד הלקט מותר לרבץ ואם הפסד הלקט מרובה על הפסדו אסור לרבץ ואם קבץ את כל

י כ י ן — תפארת ישראל — ב ו ע ז

כזוכה (ו): י. בטופיח גרסי' וכ"ה בירושלמי. והוא לפע"ד כלי מרס (כפכ"ד דשבת מ"ה). שפיו לר דכשמרבין השדה בכלי מרס שפיו גדול ורחב יבוא בפיזה מקומות מים הרבה. ולשון מגלגלים. כ"ל שהוא לשון טיפול. כמו מגלגלים עמו י"ב תודם (יבמות דמ"ח ב). או שהוא לשון גידול. כמו ומזכר שים לו עיסה מגולגלת (פסחים ד"ז ו) ול"ל אין הבעה"ב רשאי להרבין השדה במקידה מלאה מים. עד שתהיה כעיסה מגולגלת. קודם שיטלו העניים הלקט. לף שנפסד בעה"ב ע"י שלא יגלגל שיתערב החבק בהתבואה. או שיתעכבו הקוצרים מלקוט הרבה עכ"פ ע"י שיגלגל יפסידו העניים. רק ישומו הפסד הבעה"ב. ויבכה מהלקט:

ז. בטופיח גרסי' וכ"ה בירושלמי. והוא לפע"ד כלי מרס (כפכ"ד דשבת מ"ה). שפיו לר דכשמרבין השדה בכלי מרס שפיו גדול ורחב יבוא בפיזה מקומות מים הרבה. ולשון מגלגלים. כ"ל שהוא לשון טיפול. כמו מגלגלים עמו י"ב תודם (יבמות דמ"ח ב). או שהוא לשון גידול. כמו ומזכר שים לו עיסה מגולגלת (פסחים ד"ז ו) ול"ל אין הבעה"ב רשאי להרבין השדה במקידה מלאה מים. עד שתהיה כעיסה מגולגלת. קודם שיטלו העניים הלקט. לף שנפסד בעה"ב ע"י שלא יגלגל שיתערב החבק בהתבואה. או שיתעכבו הקוצרים מלקוט הרבה עכ"פ ע"י שיגלגל יפסידו העניים. רק ישומו הפסד הבעה"ב. ויבכה מהלקט:

לר' בא שם דס"ל דלמ"ק נמי לריך לזכות עכ"פ בשבולת א'. א"כ לר"ע לא מהני זכוי שבולת ובעי זכוי כל הגדיש. אבל קושיתי היא לר"ג שכתב דלמ"ק א"צ לזכות כלל. מדשעו אינו זוכה כזוכה. ע"כ היינו כר"ל שם בירושלמי א"כ אפשר לומר לר"ע דהעני יגביה הגדיש לזכות בשבולת. וגם לר' בא א"י שורש טעם. אמאי לר"ע לא מהני הקניין לקנות השבולת. ומה בכך דמעורב. ומהר"ם פורקאן כ' "כדאיתא" חילוק בקנייה זאת בקידושין. עכ"ל ולי העני נעלם מקומו בקדושין. עכ"ל רבינו הגדיל: **ואני בעניי היה** נראה לתלינא דר"ע לא פליגי כלל ר"ל ור' בא. ולכ"ע לדידיה לריך לזכות בכל הגדיש. ובדקאמר מתני' בהדיא. "מזכה להעני בכל הגדיש". ומה שתמה רבינו על הסברא. ומאין יראה למהר"ם פורקאן. אני כאין עיניס לגשת שכמדומה נתכוון מר"ם פורקאן לירושלמי (קדושין ד"ס וט') בסוגיא דמשתחר מני עבדו. וסברא זאת לפע"ד לא רחוקה היא. וכבר מלינו דוגמתה (פמ"מ סי' ר' ס"ב) בהג"ה שם. ובמ"מ (סי' רמ"ב ס"ד). דהכי ה"ג יכול לתחות העני מכל שבולת ושבולת: (ו) כ' מי"ט כר"י דס"ל הכי בפ"ב דבכורות. וכ' עלה רבינו הגאון הנ"ל [בפות ג"ב] וז"ל ק"ל לפ"ז סוגיא דגיטין כו' ול"ע. עכלה"ט. **ואנא** משכחת לכבר רגע בית דיינא הרמ"ז ותירוצו מחמכה"ג לחוק למעיין שם. ולפעד"נ דבל"ז ק' מירושלמי. אין מדמי מתני' דהכא להאי דבכורות. דהתם בחמת תליפיו בית כהן. משא"כ הכא אכתי אין תליפיו בית עני. אע"כ דעדיף הכא מהתם. כיון דכל עיקר הענין הוא לטובת העני. שלא יאכל בעל. אילכא נמי סברא קלת לומר דעני נופא ניחא ליה בהכי. דאע"ג דאם יעשה כר"ע אין העני מפסיד. עכ"פ ניחא לעני לגלי להטריח לבעה"ב הרבה בדבר שהוא לטובתו. ובכה"ג כ"ע מודו כמ"ש תוס' (ב"מ ד' י"ב ע"ב ד' ובכורות ד' י"ח ע"ב). ומ"ל לפ"ז למה לא הביא הירושלמי הך דב"מ הנ"ל דבעו יקטו מחריו. נ"ל משום דגם להתם לא דמי לגמרי.

משנה ראשונה

נותנין בית בעל מיתם בשביל שתגלגל. ומ"ש הר"ב שלקט יפול מן הגרוע כו' כלומר מישאין שמא יפול מן הגרוע וכ"כ הרמב"ם בפירושו בהדיא. ומ"ש הר"ב לפי' השני שמפסידין עניים בהרבצה נראה משום דתבואה יבשה טובה יותר מלחה.

העניים: **ד עני היה באותה שעה.** °ופטור מלעלם. והלכה כחכמים: **ה המחליף עם העניים.** נותן תבואה או פירות לעני בתלוף מה שלקט: **שלו פטור.** מן המעשר מה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: **ושל עניים חייב.** מה שנתן בעל הבית לעני מתבואתו, וחייב לעשר קודס שיתן לאחו לעני: **שנים שקבלו את השדה.** והס עניים:

שֶׁאֶפְשָׁר׃ **ד** בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְצָרִיךְ לִטֹּל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי, יִטֹּל, וְכְשֶׁיַּחֲזוֹר לְבֵיתוֹ, יְשַׁלֵּם׃, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עָנִי הָיָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה׃: **ה** הַמַּחֲלִיף עִם הָעֲנִיִּים׃, בְּשֶׁלּוֹ׃ פָּטוּר׃, וּבְשֶׁל עֲנִיִּים, חַיָּב׃. שְׁנַיִם שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַשָּׂדֶה

מרגילו [עכטיו]: **ה בשלו.** [וכספרים אחרים גרסינן] שלו פטור ושל עניים. [וכן העתיק בספר המגודה]. וכן לשון הר"ב והר"ש: **ובשל עניים חייב.** כתב הר"ב וחייב לעשר קודס שיתן אותו לעני. ומסיים הר"ש כדאסכחן לעיל גבי שבועת שנתערבה: **שקבלו השדה באריסות וכו'.** כתב הר"ב ובעל הבית עני אסור בלקט של שדהו לכאורה לא תלקט לעני אחרים לעני שלא ילקט הלקט שלו כפ"ק דגיטין דף (י"ח) [י"ב] והוא הדין לכל הממנות. ומשום דמעשר עני לא דמי ללקט כמו שכתב ופאה ואפילו הכי אחית.

פירוש המשניות להרמב"ם

ואין הלכה כר"מ. **ד** [וכן] כשיצטרך (אדם) בדרך **ללקט שכחה ופאה.** אע"פ שיש לו ממון אינו חייב לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות. **ה כשיחליף עם העניים.** מה (שלקט) [שלקח] פטור מן המעשרות מפני שהיה של עניים ואין עליו חובת מעשרות ומה (שבא ליד) [שלקחו] העניים (יהיה אחר התרומה מפני שהיה) [ממון של] בעל הבית בחילופם חייב במעשרות לפי שהוא] ממון [של] בעל הבית שהוא חייב במעשרות.

מלאכת שלמה

ללקט והניחו עד שיבא העני ויטלנו ה"ז מדת חסידות ע"כ. **ד וצרך ליטול.** ונרך גרסי' בלי יו"ד וכמ"ש בפ"ז דמס' שביעית סי' ד': ופי' הר"ם שיילי"ו ז"ל ונרך ליטול. שאין לו מעות מפני שהוליכן בפרקמטיא ועכשיו מ"ל מאתים זוז יטול: וכשיחזור לביתו. פי' כשיכנסו הפרקמטיא שמביא מעות כשיחזור לביתו ישלם. ע"כ: ומסיק בגמ' התם בחולין דישלם על כרחו משמע ועני המובעו רשאין יכול להוליך מידו בדיינים. ובירושלמי מפ' ר' יונה הלר"ג לעניי אותה העיר משלם לבעלי דיהבו ממון שי"ל מובעין משום מלוה מלויה. **וחכ"א עני היה באותה שעה.** לא קתני וחכמים פוטרים או וחכ"ש פטור דהוה משמע ממה שאתה מחייב בדיינין אף פוטר אבל חייב לשלם י"מ אם אתיל הוא כיון דעשיר הוא בשעה אלא שלא אמרו עני היה כלו' וממש כעני גמור אתיב ואין חייב כלום אפי' ממדת חסידות הא עשיר שאבל לשו"פ חייב לשלם יד"ש

תפארת ישראל

יכין **בועז**

יא. שאפשר שיפסיד יותר ממה שישומו. משל"כ הלקט אפשר לשומו היטב. שהוא חלק מ"ה מהקליר כלעיל סי' ה'. ויתן הוא לעניים הפסדן. כך נראה לי וכפרושי משמע בירושלמי: **יב.** לעניי עירו: **יג.** ומ"ל לשלם רק לכשילכה ממנהג חסידות (ז): **יד.** שהחליף תבואתו בעד לקט שכחה פאה: **טו.** נ"ל כגי' בשלו. דחייב ופטור מלעשר ע"ג קמ"ל. ודו"ק: **טז.** ר"ל כמה שקבל מהעניים פטור מלעשר עליו: **יז.** ר"ל אבל חייב לעשר על מה שקבלו מדת חסידות נאני עכ"ל. ונרין פי' לדבריו. דר"ל דהך דמי עני היה בתומה שעה. לאו לדיוקא הא עשיר היה. חייב. דבאמת עני ועשיר שוין. רק תנא משמעין דטעמא דפטורין ליה בדיני אדם. אינו רק טעם חלש. דעני היה בתומה שעה והרי באמת עשיר היה. להכי לאחי לו לשלם. ככל עשיר הבא לשאת יד"ש:

להתם נהנו העניים ממה שנעשה כזוכה. משל"כ הכא הרי יכול לעשות כר"ת. רק לאיכא הכא לאחריתא למעליותא אינהו גם תליפיו לנפוק ליד העני. להכי ניחא לירושלמי לאחויי סייעתא ממתני' דכלורות ולא מברייר דב"מ: (ז) כ"כ הר"מ בפי' המשנה דאף לרבנן עכ"פ חייב ממדת חסידות כשיבוא לביתו. וכ"כ בפ"ט הט"ו ממ"ש. וכ' עלה רבינו הנ"ל [בתוס גג] ותמיה לי טובא הרי אמרי' להדיא ר"פ הזורע כו'. ופ"ע עכלה"ט. ולפע"ד גם בזה כבר הרגיש הרמ"ן. ותי'. דלרמב"ם ס"ל דלקאי מדת חסידות נאני עכ"ל. ונרין פי' לדבריו. דר"ל דהך דמי עני היה בתומה שעה. לאו לדיוקא הא עשיר היה. חייב. דבאמת עני ועשיר שוין. רק תנא משמעין דטעמא דפטורין ליה בדיני אדם. אינו רק טעם חלש. דעני היה בתומה שעה והרי באמת עשיר היה. להכי לאחי לו לשלם. ככל עשיר הבא לשאת יד"ש:

משנה ראשונה

ד וכשיחזור לביתו ישלם. נראה לשאת ידי שמים קאמר שלא יהא בגוזל את העניים. ואכמים פוטרין אפילו לשאת ידי שמים. וכתב הרמב"ם שאין חייב לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות עכ"ל וכן דקדק בחבורו פ"ט הט"ו מהמ"ע שכתב ולכשיגיע מדת חסידות. **ה ובשל עניים חייב.** פי' הר"ב ונרין לעשר קודס שיתן לעני ומסיים הר"ש כדאסכחן גבי שבועת שנתערבה. ואינו שנתן לעני ממקום שהוא חייב לעשר משלו. וכתב הרמב"ם

לביתו אינו חייב לשלם. דמשמע דחיובא הוא דליכא. אבל מד"ח איכא. ותמיה לי טובא הא להדיא איתא ר"פ הזורע אמתני' דהכא דהא דאמרו חכמים עני היה באותה שעה. אבל עשיר לא היינו דעשיר משום מד"ח אבל מדינא גם עשיר פטור דמזיק מתנות כהונה פטור. הרי דהך ס' דעני היה באותה שעה מהני לפוטרו גם ממד"ח וצ"ע.

תוספות אנשי שם

ד במשנה **בעה"ב כו'.** קשה דמשנה זו מקומה בסוף המס' נדין מי שרמאי ליטול מ"ע. וי"ל דנקטיה הכא משום מ"ה דלר"ע גם זה כעין תלוף דמ"ש משלם. ומשנ"ל לר"ע לא מפטר ממעשר ולא הוי דומיא דהמחליף דהתם מיירי שכבר זכה בו תערה ויהיה בו תורת לקט ומשנ"ש כאן ובכנון שבירי לקט גמור הוא ולא מחייב ז"ש עני היה בתומה שעה פי' ויעשה בו בעני ממש ומש"ה לא תמרי פטור מלשלם. דלא מדהכי לחוד פליגי אלא גם שהוה בשעה שנתנה ממנו (רמ"ז): **ישלם.** לעניי אותה העיר שלקח ממנה הכי מוכח בירושל' ודלא כמ"ש בהו"ע. ולתכמים דפטור מן הדין ומודו דממדת חסידות צריך לשלם לבעה"ב כמ"ש נראה דשיך לכל עני שירצה (ש"ל): **עני היה כו'.** אבל בעשיר בתומה שעה ד"ה ישלם וכדאתן לק' רפ"ח מאימתי כו' ומשמע דקודם לאותו זמן כ"ש לחסוריס ומייבין לשלם. ועפ"ג דמ"ש הכא אין לזין קדום כתרומה כמ"ש הר"מ בפ"ח דמ"ע מדלא כתיב בהו נתינה ואין לחייב בדמיהן כשאין שם עשיר ואם כלה שדהו ואבד מ"ע לוקה ס"ת דאינו מתחייב בדמיהן לאם היה בר תשלומין היה משלם ואינו לוקה. אלא ס"ת דלאו ממון עשיר הוה ואינו לוקה אלא משום דעבר אלאו דלא תכלה מ"מ כשכבר הפרים וקיימי עשיר הוי"ל כמעשר ואפילה כיון דאיכא דעת אחרת מקנה אותן וזכו בו עניים אדין נדר ועשה ממונם וכ"ש מייבין בתשלומי דמיהן ס"ת מדרבנן עשו שאינו זוכה כזוכה דנקיימי עניים לגיות כ"ש מתחייבין בדמיהן. והא דתנן בגיטין פ"ב עני המנקף כו' גזל מפני דרכי שלום. התם בזית דהפקר מיירי ונקט עני משום דבהוה ורגיל בייריי ועוד דלגבי הפקר הכל עניים ניתנו. ותפ"ק בזיתי ניקוף דשכחה ופאה ונקו"ל דאפילו לעני אחר איכא לאקורה משום גזל דד"ם מיהת. ותע"ג דבמתניתין בתקל עסקינן דלא אתו לידיה ות"ש לא תקינו ליה רבנן לניקני בתאב תבירו כדאתרינן בפרקין דלעיל מ"ש כיון דעבד הכי מעשה ניקוף עבדו ליה רבנן תקנתא אפני ד"ם ולא דמי לגפל לו עליה ופירס טליתו דלעיל דלא קעביד עובדא בגוף הפאה ודו"ק. (לח"ש).

ציונים

ד **בעה"ב.** מוקן קל: **עני היה.** מיי' שם פ"ט הלט"ו. טוש"ע יו"ד סימן רנג ס"ד. **ה המחליף.** מיי' פ"ז מהל' מעשר הלי"י. **שנים שקבלו.** מיי' פ"ו מהל' מת"ע הלי"ד.

שינויי נוסחאות

ה **בשלו פטור ובשל עניים חייב** נד"ס שלו פטור של עניים חייב.

תוספות חדשים

[משנה ה] **שנים שקבלו שדה באריסות** מה שהקשה המו"ט ותע"ג דבגיטין כו'. ומיהו לרבנן תרתי שמעי להו. כן כתבו התוספות בפ"ק דב"מ דף י"ב ע"ב (פר"ח).

ראשון לציון

ה [תוי"ט ד"ה] **שקבלו השדה באריסות כו' ש"מ דהלכתא היא כו'. ולפום הך סוגיא דגיטין מפרשינן בב"מ דר"א לא אמר כו'** ב"מ דף ט: תכן מפרש"י שם ד"ה מי שלקט כו' לפיכך אדם בעלמא כו' לפיכך הוא עני מוחזק הוא שלא ללקט לפיכך מצדה שלו כדאמר בשמיטת מוקן דף קלא: לא תלקט לעני להזהיר עני על שלו ע"כ (ולא ניחא ליה לרש"י לפמש"ל לתמוי סוגיא דגיטין יב. דמפרש הכי לר"ע להיפך משום ד"ל דדמי בעלמא הוא כמ"ש תוס' שם ד"ה למען לא היא כו') מזיון דרש"י פירש מסתמא דש"ס תוקן דנקיט להך דרשא וכמ"ש התי"ט לעיל בסמוך ותולי תלת מפרשין שכתב התי"ט על עלמו הוא תומר לומר שהוא מפרש הכי דר' אלעזר בשיטתי בגיטין ע"פ תוקמתיה דרב פפא ולעג כפירש".

תום' רעק"א

ד [אות נג] בר"ב ד"ה **עני היה. ופטור מלשלם.** והרמב"ם בפי' כתב וז"ל וא"ח לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות עכ"ל וכן דקדק מהמ"ע שכתב ולכשיגיע